

VILÁGNÉZETÜNK TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ALAPJAI

Természetfilozófia — természetdialektika

Tudomány és gondolkodás

ERDEY-GRÚZ Tibor: *Filozófiai tallózás a természettudományokban.* 1965, Kossuth, 266 l.

Széles körű áttekintés a természettudományok sokoldalú és szerteágazó filozófiai problémáiról. Meghatározza a természettudományok jellegét és helyét, végigkíséri a természettudományos nézetek fejlődését és harcát, majd a *természetdialektikájával* foglalkozik. Ezen belül ír a kémiai elem, az atom, a vegyület, a molekula fogalmának fejlődéséről, az elemi részecskékről, az anyag, valamint az élő és élettelen természet fejlődéséről s a természet átalakításának problémáiról.

Természettudomány — természetfilozófia — természetdialektika. = Hollitscher, Walter: *A természettudományos világgép.* 1961. Gondolat, 7—120. l.

Történeti áttekintés a természet megismerésének útvjáról, a természettudomány és gondolkodás viszonyáról az egyes történelmi korokban. Ismerteti a modern természettudomány születését, a materialista és idealista nézetek összecsapásának állomásait, a materialista természetdialektika keletkezését. Megismerteti a marxizmus természetképét, szerepét a világ megismerésében. Bemutatja a korunkban fellépő legfontosabb idealista nézeteket is.

KEDROV, B. M.: *A természettudományok tárgya és kölcsönös kapcsolata.* 1965, Kossuth, 303 l. (Dialektikus materializmus és a modern természettudomány.)

Meghatározza a természettudomány tárgyát és céljait, módszereit, funkcióit stb. Részletesen foglalkozik a természet törvényeivel, ezek objektív jellegével, megismerhetőségével, gyakorlati felhasználásuk lehetőségével, történeti jellegével. Ír a mozgásformák és a természet objektumainak kölcsönhatásáról, az anyag fizikai, kémiai, biológiai és geológiai mozgásformáinak összefüggéseiről a modern tudományos eredmények alapján.

Tudomány és vallás

KLOHR, Olof: *Természettudomány és vallás.* 1966, Gondolat, 177 l.

Történelmi visszapillantás az egyház és tudomány konfliktusairól, áttekintés a köz-

tük napjainkban is dúló harc legfontosabb témáiról, többek között az istenlétről, a világ teremtéséről, az örök életről, a világ fejlődéséről a csodákról stb. Ismerteti az egyház állásfoglalásait ezekben a kérdésekben, majd a legmodernebb tudományos eredmények alapján megadja a választ ezekre s összefoglalja a dialektikus materializmus álláspontját.

LUKÁCS József: *A nagy visszavonulás.* = Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai. 2. köt. Tankönyvkiadó, 177—254. l.

Melyek a vallás és a tudomány forrásai, miben áll ellentétük, milyen eredmények és filozófiák talaján küzdött egymással a tudomány és az idealizmus a vallás kialakulásától napjainkig? Hogyan alakult ki a modern természettudományos világgép s hogyan kényszerült a hitvédelem újabb és újabb kérdések felvetésére az istenhit fizikai, csillagászati s más érvekkel való bizonyítása érdekében a „kettős igazság” kérdéséről a „hőhalál” és a „tárguló világegyetem” problémáig. S végül: mit mond a tudomány és mit a vallás az élet kialakulásáról és fejlődéséről?

MÜLLER Antal: *Tudományos világgép — tudományos világnézet.* = A világ csodák nélkül. 1963, Táncsics, 167—204. l.

A tudományos világgép fejlődéstörténete a rabszolgatartó társadalom korától a XIX. századig. Részletesen elemzi a múlt század tudományos és társadalmi fejlődését s ezen belül a dialektikus materializmus kialakulásának körülményeit, s harcának kezdeteit az idealista nézetek ellen.

MÜLLER ANTAL: *A modern tudomány eredményei és a dialektikus materializmus.* = A világ csodák nélkül. 1963, Táncsics, 205—225. l.

Tájékoztató arról, milyen kölcsönhatásban vannak a legújabb tudományos eredmények s a tudományos világnézet, milyen kapcsolatban vannak korunkban a tömegek, a tudomány és a vallás. Elemzi az egyház mai fizikai, csillagászati és biológiai „érveit” az istenhit mellett s kitér a hívő tudósok világnézetének s tudományos eredményeinek ellentmondásaira.

Az anyag problémái a modern tudomány tényében

A világ anyagi szerkezete. A mozgó anyag. Az anyag fizikai és kémiai mozgásformái.

ERDEI—GRUZ Tibor: *A világ anyagi szerkezete.* 1965, Akadémiai, 126 l. (Korunk tudománya.)

Korszerű és közérthető összefoglalás a világ felépítésének kérdéseiről. Leírja az anyag eddig ismert halmazállapotait s megvilágítja az újonnan felfedezettek jelentőségét, mind a világegyetem élete, mind pedig a technikai haladás szempontjából. Jellemzi a rész és egész viszonyát az anyag kristályaitól kezdve az elemi részecskékig. Válaszol az anyagi testek oszthatóságának határait kereső kérdésekre, majd felvázolja a világegyetem folyamatainak fő tendenciáit, a benne végbemenő változásokat, a földi fejlődés jellemzőit.

A mozgó anyag. = Hollitscher, Walter: *A természettudományos világkép.* 1961, Gondolat, 121—191. l.

Feltárja az anyag egységes, teremthetetlen és elpusztíthatatlan voltának tudományos bizonyítékait, e kérdés mai jelentőségét, problémáit. Foglalkozik a térben és időben való végtelenség kérdéseivel, a tér-idő viszony dialektikájával, a relativitáselmélettel. Ír továbbá a törvényszerűen végtelen mozgásról, mint az anyag létezési módjáról, majd bírálja a „fizikai idealizmus” e témáról vallott tudománytalan megnyilvánulásait.

FÉNYES Imre: *A materializmus fizikai alapjai.* = Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai. 1. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 73—126. l.

Meghatározza, mi az anyag fogalma a modern fizikában és a filozófiában, melyek a mozgás, a tér s az idő fizikai vonatkozásai, mi a jelentősége a relativitás elvének s elméletének, ismerteti a fizika megmaradási tételeit, a természeti folyamatok irányát s a hozzájuk tartozó elméleteket s elképzeléseket, valamint a mikrofizika s a kvantumelmélet alapismerteteit.

A kozmikus fejlődés problémái

Világok születése. A Föld kialakulása.

A kozmikus fejlődés problémái. = Hollitscher, Walter: *A természettudományos világkép.* 1961, Gondolat, 195—251. l.

Tárgyalja a világegyetem fejlődési folyamatainak dialektikáját, a vonzást és taszítást, mint a kozmosz alapvető ellentmondását. Bevezet a csillagközi anyag, a csillagok és csillagrendszerek világába, majd a modern kozmogónia legfontosabb eredményeit ismereti meg. Cáfolja az „őskáoszról”, „ősanyagról”, „ősrobbanás-

SZABÓ János: *Mit tanít a fizika az anyagról.* = A világ csodák nélkül. 1963, Tánácsics, 9—37. l.

Összefoglalja ismereteinket az anyag és az atom szerkezetéről, az elemi részecskéről, az antirészecskéről, az antianyagról, a fényrészecskéről (fotonról). Bemutatja az anyag három közismert halmazállapotát s az újonnan felfedezett s kutatott negyediket: a plazmát. Kifejti az anyag örökös, elpusztíthatatlan voltáról s megmaradásának tételeiről szóló materialista tanítást is.

SZABÓ Gábor: *A modern atomfizika néhány filozófiai problémájáról.* 1963, Kossuth, 202 l. (Korunk világnézeti kérdései.)

Megismerteti a régi és új atomizmust, a XX. századi fizika új felfedezéseit, amelyek kaput tártak az elemi részecskék világához. Részletesen foglalkozik a materializmus és idealizmus harcával, amely a kvantummechanika területén különösen nagy hevességgel dúl. A legkülönbözőbb idealista fizikai iskolák nézetei s a materialista állásfoglalás csatázik a könyv lapjain korunk egyik legizgalmasabb tudományos problémája körül.

ERDEI—GRUZ Tibor: *Anyag és mozgás. Adalékok a kémiai jelenségek dialektikájához.* 1962, Akadémiai, 193 l. (Társadalomtudományi kismonográfiák 2.)

A kötet tárgya: az anyag és mozgás egysége (ezen belül a tömeg, az energia, a fizikai mezők, az anyag megmaradási törvénye, a világ anyagi egysége stb.), az anyagfajták és mozgásformáik ezek keletkezése, fejlődési fokai, az entrópia tétel, a hőhalál, a világ teremtése; továbbá az ellentétek egysége és harca s megnyilvánulásai az anyag különféle mozgásformáiban; a mennyiségi változások átmenete minőségibe s ennek megnyilvánulása az anyag kémiai mozgásaiban; s végül a kölcsönhatások törvényei, ezen belül az okság, a törvény, a szükségszerűség és véletlen, a törvények kapcsolata a mozgásformákkal stb.

ról” szóló tudománytalan nézeteket, amelyek a világ keletkezését igyekeznek magyarázni, végül a kozmikus „véletlenekekről” s a világegyetem törvényszerűségeiről ír.

RÓKA Gedeon: *Csillagászati felismerések a Földről és a világegyetetről.* = Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai. 1. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 5—72. l.

Tudományos és filozófiai téren egyaránt részletes kalauz a csillagászat hatalmas ismeretanyagában. Megismerteti csillagászati ismereteink gyarapodásának törté-

netét, mint az évszázados ideológiai harc színterét. Alapos csillagászati és filozófiai felkészültséggel tárgyalja a világegyetemben levő mozgás és fejlődés kérdéseit, a kozmosz véges vagy végtelen voltát, a távoluló világegyetem elméletét, a hőhalál problémáját, általában mindazokat a kozmogóniai kérdéseket, amelyek körül ma különösen heves viták dúlnak a materialista és idealista nézetek között.

RÓKA Gedeon—GAUSER Károly: *A csillagok születése.* = A világ csodák nélkül. 1963, Tánácsics, 65—83. l.

Összefoglalás mindarról, amit a modern csillagászat a csillagokról, e távoli Napokról eddig felderített. Megtudjuk, honnan nyerik hatalmas energiáikat, milyen idők, mi jellemzi a csillaghal-mazokat, csillagtársulásokat, milyenek a „ma” született csillagok, s mit tudunk a csillagrendszer keletkezéséről.

VSZEHZVJATSZKIJ, Sz. K. — KAZJUTYINSZKIJ, V.: *Világok születése. A mai kozmogónia filozófiai problémái.* 1963, Kossuth, 251 l. (Korunk világnézeti kérdései.)

A szerzők részletesen ismertetik a kozmogónia (a kozmikus rendszerek és az őket alkotó elemek eredetéről és fejlődéséről szóló tudomány) tárgyát, fejlődését, irányzatait, eddigi eredményeit, ma még nyitott, vitatott kérdéseit természet-tudományos és filozófiai vonatkozásban egyaránt. Alapos tájékoztatást adnak a Naprendszer, a Tejútrendszer s a Magagalaxis szerkezetéről, tulajdonságairól,

keletkezésük modern kozmogóniai elgondolásairól, Kant—Laplace elméletétől a legfrissebbekig. Tudományos és filozófiai szempontból egyaránt kiemelik, milyen szerepet foglal el a *fejlődés elve* a modern kozmogóniában, hogyan teszi lehetővé a dialektikus materializmus a világegyetemben lejátszódó folyamatok és törvényszerűségek helyes megértését.

A Föld. (Szerk. Tasnádi Kubacska András.) 1960, Gondolat, 502 l., 26 t., 1 térk. (A természet világa.)

Tanulmánygyűjtemény mindarról, amit a modern tudomány Földünk keletkezéséről, szerkezetéről, anyagáról, élővilágáról felfedezett. Összefoglalja, milyen a Föld mint égitest, hogyan változott a róla alkotott világkép, milyen elméletek vitáznak keletkezéséről. A Föld belsejében is kalauzol, majd megismerteti az ember élete szempontjából olyannyira fontos földkéreg építőköveit, az ásványokat, a tenger fizikai és kémiai viszonyait, végigvezet a Föld és az élet fejlődéstörténetén s a földrajzi világkép kialakulásának útján. Geofizikai és geológiai anyaga világnézeti szempontból különösen fontos.

RÓKA Gedeon—GAUSER Károly: *A Föld kialakulása.* = A világ csodák nélkül. 1963, Tánácsics, 39—64. l.

Megismertet a különböző történelmi korok csillagászati világképével, a modern kozmogónia kialakulásával, a Naprendszer és a Föld kialakulását magyarázó legkülönbözőbb elméletekkel Kant—Laplace elképzeléseitől napjaink legmodernebb elgondolásaiig.

Az élet keletkezésének kérdései

Az anyag biológiai mozgásformái

A biológiai fejlődés problémái. = Hollitscher, Walter: A természettudományos világkép. 1961, Gondolat, 253—378. l.

Előjáróban az élet geokémiai és kémiai előfeltételeivel, az anyagcserét végző fehérje keletkezésével, a növények és állatok létrejöttének folyamatával s az élet Földön kívüli létének kérdéseivel foglalkozik. Ír az élet materialista és idealista értelmezéséről, majd a fejlődéstan mai állását s eredményeit ismerteti. Foglalkozik Darwin tanaival, az öröklés és az egyedfejlődés kérdéseivel. Végül az élet fejlődése körüli mai vitákat, nézeteket foglalja össze s értékeli a materialista természettudomány szempontjából.

FILOVÁ, Elena: *Materializmus és idealizmus a biológiában.* 1965, Gondolat, 215 l.

Áttekinti s jellemzi a biológia és filozófia kapcsolatát, kölcsönhatásait, a biológiában folyó világnézeti viták történelmi útját. Részletesen foglalkozik a mai nyu-

gati, idealista biológiai iskolák válságtüneteivel, általános sajátosságaival, zsákutcába jutó különféle irányzataival, tanításával, különösen az *organizmus* nézeteivel. Ismerteti a materialista biológia legfontosabb megállapításait, tanításait, amelyek egyben a biológia további fejlődésének egyedüli alapját képezik.

GÁNTI Tibor: *Forradalom az élet kutatásában.* 1966, Gondolat, 214 l. (Stúdium könyvek 55.)

Átfogó kép a biológiának az elmúlt években elért eredményeiről, amelyek tudományos és világnézeti tartalmukat tekintve egyaránt forradalmiak. A modern biológia — s ezen belül a *molekuláris biológia* — segítségével egyre több ismeret birtokába jut az emberiség az élet keletkezését és fejlődését, az öröklődést és víruskutatást, az öregedést, az élet és halál kérdését illetően.

GRADMANN, Hans: *Az élet rejtélye a kutatás fényében.* 1966, Gondolat, 404 l.

Sokoldalú, gazdag anyagú vizsgálódás, amely kiterjed az egész élővilágra — bele-

értve az embert is, — a legősibb élőlények kezdetleges mozgásától az ember szabad akaratának s erkölcsi magatartásának élettani kérdéseig. Megvizsgálja az élőlényeket alkotó anyagokat, a minden élőlényben fellelhető közös tulajdonságokat, sorra veszi az életjelenségeket, ezek eredetét s célját, megnyilvánulásait, majd végigvezet az egyed kialakulásának és a törzsfajlásnak útján. Felsorakoztat minden olyan vívmányt, eredményt s nézetet, vagy éppen téveszmét, amelyek előbbre vitték az élet rejtélyeinek kutatását. Végül az ember és a természet, illetve annak törvényei közötti kapcsolatot elemzi nagy természettudományos és filozófiai felkészültséggel.

KAHANE, Ernest: *Az Élet nem létezik!* 1965, Kossuth, 262 l. (Korunk világnézet-i kérdései.)

Tárgyalja az élettelen s az élő anyag viszonyát, bírálja az élet metafizikus, idealista magyarázatát, majd ismerteti az élet materialista koncepcióját. Ír az élet eredetéről, az élő anyag szerkezetéről, működéséről, önmozgásáról, mint az anyag termékéről s visszahatásáról az anyagra. Sokoldalúan foglalkozik a halál élettani s filozófiai problémájával. Végkövetkeztése: az életjelenségek az anyag magasabb rendű mozgásának megnyilvánulásai.

KISZELY György: *Az élet keletkezésének néhány problémája.* = Világnézet-i nevelésünk természettudományos alapjai. 1. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 127—161. l.

Meghatározza a modern biológia jellemző vonásait, tárgyát, problematikáját. Ismerteti a darwini tanításokat. Ír az élet feltételeiről, keletkezésének idejéről s folyamatáról. Kísérleti eredményeket s megfigyeléseket közöl szerves anyagoknak szeretlenekből való keletkezéséről.

KISZELY György: *A földi élet keletkezése.* = Az élővilág fejlődéstörténete. (Szerk. Tasnádi Kubacska András.) 1964, Gondolat, 7—30. l.

Ismerteti az élet keletkezéséről és lényegéről alkotott materialista és idealista nézeteket, majd végigvezet az élőlények megismerésének útján, tájékoztat az élet keletkezését magyarázó legmodernebb elméletekről, s válaszol arra is: a világminőségben a Földön kívül lehetséges-e máshol is élet, lehet-e élő anyagot előállítani élettelenből, keletkezik-e napjainkban is élet, stb.

WOLTERECK, Heinz: *Az élet nyomában.* *Korunk biológiája.* 1965, Gondolat, 342 l.

Kalauz a modern biológia hatalmas eredmény- és problémahalmazában. Témacsoportjai: Lehetséges-e a világegyetemben a Földön kívül is élet? Hogyan keletkezett az élet és milyen elméletek

igyekeznek megmagyarázni? Mi az élet lényege s milyen eredményeket ért el az ebbe a témába egyre mélyebbre hatoló *biokémia*? Melyek az élet fejlődéstörténetének legfőbb állomásai? Miben nyilvánul meg az élet s az élővilág sokfélesége? Melyek az élet funkciói, az élő szervezet működési mechanizmusának jellemzői? Mire tanít a modern biológia az öregedésről, az élet tartamának meghosszabbításáról?

BALÁZS András: *Élet és halál.* = A világ csodák nélkül. 1963, Tánácsics, 125—145. l.

Arra ad választ, mi az élet lényege s fejlődésének útja a megtermékenyítéstől a születésig s onnan az öregedésig, majd a halálig? Mi az öregedés lényege s mi a halál? Befolyásolható-e, növelhető-e az élettartam?

Az élővilág fejlődéstörténetéről

TASNÁDI KUBACSKA András: *Az élővilág fejlődéstörténete.* = Világnézet-i nevelésünk természettudományos alapjai. 2. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 5—52. l.

Jellemzi a Föld őskorát, majd az egyes földtörténeti korok élőlényeit. Leírja a gerinces állatok (halak, kételtűek, hüllők) kialakulását a földtörténet ókorában, végigkalauzol a földi élet középkorán (őshüllők, madarak világa), majd az újkorban, amelyben az emlősállatok is megjelennek. Bepillantást nyújt az őselet kutatójának műhelyébe, ismerteti vizsgálati módszereit, bemutatja e tudományág legjobb művelőit s nézeteiket, azt a tevékenységet, amely a legdöntőbb bizonyítékokat szolgáltatotta az élet fejlődéstörténete mellett.

ANDREÁNSZKY Gábor: *A növényvilág kialakulása.* = Az élővilág fejlődéstörténete. 1964, Gondolat, 31—132. l.

Végigkalauzol azon az úton, amely a növényi élet első nyomaitól s a szárazföldre való kilépéstől kezdve, az egyes őstörténeti korok sajátos növényvilágának kifejlődésén át a mai növénytakaró kialakulásáig vezetett. Ismerteti a növényi életformák, növénytársulások, flóratípusok eredetét.

HARASZTY Árpád: *A növényvilág fejlődéstörténete.* = Világnézet-i nevelésünk természettudományos alapjai. 2. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 213—259. l.

Az alapfogalmak tisztázása után a növényvilág tíz fejlődési szintjét ismerteti. E szintek, amelyek a mai tudományos növényrendszertan alapját képezik, a következők: baktériumok és kéalgák, ostoros egysejtűek, sejtfonatok, moszatok, szárazföldi ősnövények, ősharaszok, hete-

rospórás harasztok, páfrányok, nyitva-termő s a zárva-termő növények. Jellemzi e szintek növényvilágát, egyes növényeit, felépítésüket, táplálkozásukat, szaporodá-

sukat stb. Részletesen ír a növényvilág történetéről a földtörténeti korok alakulásának tükrében egészen a mai flóratípusok létrejöttéig.

Teremtés vagy fejlődés?

BOGSCH László: *A gerinctelen állatok fejlődése.* = Az élővilág fejlődéstörténete. 1964, Gondolat, 133—349. l.

Az első életnyomoktól kezdve a gerinc-húrral rendelkező állatok kialakulásáig kíséri végig a gerinctelen állatok fejlődésének útját. Ezen belül ír az élőlény és környezete kölcsönhatásáról, az állatok törzsfájáról és rendszertanáról, fejlődéstörténetük sok más tényezőjéről. Az élővilágnak fantasztikusan színes, alakgazdag csoportját mutatja be a fejlődés tükrében. E csoportok körül különösen éles tudományos és filozófiai viták zajlottak le.

KRETZOI Miklós: *A gerinces állatok fejlődése.* = Az élővilág fejlődéstörténete. 1964, Gondolat, 351—545. l.

A tanulmány első része a gerinces állatok kifejlődésének általános feltételeivel foglalkozik. Bemutatja a legrégebbi gerinces leleteket s elmondja, hogyan alakult ki a fej, a láb, a páncél, a koponya, az egyes mozgástípusok s a végtagok stb., hogyan fejlődtek ki az egyes gerinces állatcsoportok, a halak, a hüllők, a madarak, az emlősök s végül az ember. A második rész annak krónikája, hogyan népesítették be a gerinces állatok a Földet, hogyan terjedtek el a vízben, szárazföldön s a levegőben, hogyan alakították ki a Föld mai állatföldrajzi képét, faunáját.

Van-e célszerűség a természetben? Mi vagy „ki” az oka?

KOCSIS Ferenc: *Célszerűség az élővilágban és az istenhit.* 1962, Gondolat, 320 l.

Mi a természetben tapasztalható viszonylagos célszerűség alapja? A modern tudomány magyarázata nyomán marad-e

hely valamilyen természetfölötti teremtő számára, aki ezt a célszerűséget létrehozta? Mit tanít a materialista természettudomány a célszerűségről? Melyek a vallás és tudomány képviselőinek érvei a célszerűség kérdése körül dúló szenvedélyes vitákban? Milyen természeti tények bizonyítják a materialista nézetek igazát? A kérdésekre adott válaszok az élővilág fejlődésének sok problémáját érintik az öröklődéstől a molekuláris biológia legújabb eredményeiig, s mindazt tárgyalják, ami bizonyítja, hogy a valóság anyagi, benne csak a szakadatlan mozgásban levő anyagi rendszerek kölcsönhatása érvényesül.

KOCSIS Ferenc: *Célszerűség és alkalmazkodás.* = Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai. 1. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 163—211. l.

Ismerteti a tudomány álláspontját a célszerűség kérdésében. Foglalkozik a mesterséges és természetes kiválogatódás tartalmával és jelentőségével, az életközösségek alkalmazkodásának megnyilvánulásaival, a fejlődésről szóló darwini tanításokkal, az élőlény és környezete kölcsönhatásával, a természetben fellelhető „célszerűtlenségekkel”, a fejlődés főbb mozgatóerőivel, a természet önmagát szabályozó folyamataival s az életet befolyásoló legkülönbözőbb hatásokkal, tényezőkkel.

KOCSIS Ferenc: *A célszerűség a természetben és az istenhit.* = A világ csodák nélkül. 1963, Táncsics, 85—124. l.

Összefoglalja, mi befolyásolta az élőlények alkalmazkodását, fejlődését? Melyek voltak az élő anyag kialakulásának mozgató erői? Mi tette emberré az embert?

Viták, érvek és tények az ember körül

Az emberréválás problémái. = Holitscher, Walter: A természettudományos világkép. 1961, Gondolat, 253—378. l.

Tudományos válasz kérdéseinkre: mi az ember helye a világban? Melyek voltak az emberréválás folyamatának hajtóerői? Hogyan fejlődött ki az ember tudata, s ennek kapcsán mit ismer a modern tudomány az élő anyag ingerelhetőségének megnyilvánulásairól, az érzékszervekről, az idegrendszeréről, a feltételes reflexről stb. Ismerteti korunk vitáit az ember körül: a faji kérdéseket, a túlnépesedés, az „ember — gép”, az „ember — ösztön-

lény” ideológiáját, az emberi nyelv keletkezésének és jellegének problémáját s az e kérdésekről vitázó materialista és idealista nézeteket.

NEMESKÉRI JÁNOS: *Az ember fejlődéstörténete.* = Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai. 2. köt. 1963, Tankönyvkiadó, 131—176. l.

Vezető az ember-öslénytan világában. Tisztázza az *evolúció*, a fejlődés fogalmát, áttekinti a Föld fejlődéstörténetének korszakait, a főemlősök, majd az ember eredetét és fejlődésének útját. Bemutatja a valódi, az *eszközkészítő ember* fejlődésének három fázisát: az előembert, az ősem-

bert és a mai ember közvetlen elődjét. Elemzi az emberreválás tényezőit, folyamatát, a beszédfejlődés szakaszait és funkcióit, végül bemutatja a mai embert s a körülötte zajló vitákat, többek között a faji problémákat.

NYESZTURH, M. F.: *Az ember származása*. 1960, Gondolat, 430 l., 3 t.

A biológiai tudományoknak azokat a konkrét eredményeit foglalja össze, amelyek az emberszármazás materialista elméletét támasztják alá. A mű hármass célja: a bizonyító tények bemutatása az emberszármazás tudományosa magyarázata érdekében; az ember ősvilági elődei fejlődésének leírása; végül annak tisztázása: az ember származásának munkaelmélete alapján hogyan fejlődött az ősember. Ezen kívül az ember és az emberfajta keletkezéséről alkotott idealista nézeteket is bírálja.

ÁKOS Károly: *Idegrendszerünk*. 1963, Gondolat, 297 l.

Az embert idegrendszere s főképp agya teszi emberré. Milyen természeti okok, folyamatok eredményeként s hogyan fejlődött legkezdetlegesebb formáitól a mai fejlettségig az emberi idegrendszer, amelynek működésén egész tevékenységünk, gondolkodásunk múlik? A válasz a biológiai fejlődés útját követve bontakozik ki a legprimitívebb idegtevékenységtől egészen a lelki jelenségekig.

ÁKOS Károly: *Az idegrendszer fejlődése, felépítésének és működésének alapjai*. = Világnézetű nevelésünk természettudományos alapjai. 2. köt. 1963, Tan- könyvkiadó, 53—130. l.

A tanulmány tárgya: a hálózatos idegrendszer, a neuron, a reflexek, az érzékszervek, az ún. n. analizátor-tevékenység (a feltételes reflexek, az ösztön, az értelem), majd az emberi agy és a tudat. Részletesen ismerteti az emberi idegrendszer és az agy felépítését, működését, a tudat létezésének előfeltételeit, az akarat, a személyiség, a lélek (lelki jelenségek) problematikáját s a hozzájuk fűződő élet-tani s filozófiai kérdéseket.

BALÁZS ANDRÁS: *Az emberi agy működése*. = A világ csodák nélkül. 1963, Táncsics, 147—165. l.

Áttekintés az agy kutatás történetéről, a feltételes és feltétlen reflexekről szerzett ismereteinkről, az izgalom és gátlás ellentétes folyamatairól, az állati és emberi pszichikum sajátosságairól, a beszédéről s mindarról, ami az emberi agy működésével, fejlődésével, s a körülötte zajló tudományos és világnézetű vitákkal függ össze.

SZPIRKIN, A.: *A tudat eredete*. 1963, Gondolat, 402 l.

Tisztázza, mi a tudat; mi volt a munka, a társadalmi viszonyok és a nyelv szerepe a tudat kialakulásában. Végigvezet a tudat fejlődésének szakaszain, az ősember hordatudatától az öntudat kialakulásáig, majd a társadalmi tudatformák (az erkölcsi-, esztétikai-, vallási, tudományos tudatformák) keletkezését és tartalmát tárgyalja. Foglalkozik a logikai kategóriák keletkezésével, vizsgálja a minőség, a mennyiség, a tér, az idő, az okság, a cél és a törvény fogalmának keletkezését.

Válogatta és összeállította:
Csomor Tibor

KÖTELEZŐ ÉS AJÁNLOTT OLVASMÁNYOK

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK SZÁMÁRA

olvasásból, illetve magyar nyelv és irodalomból

IV. osztály

Kötelező: MÓRA Ferenc: *Kincskeresők kisködmön*

V. osztály

Kötelező: MOLNÁR Ferenc: *A Pál utcai fiúk*

Ajánlott: MÓRA Ferenc: *Rab ember fia*

FEKETE István: *Tüskevár*,

GAJDAR: *Timur és csapata*

VI. osztály

Kötelező: GÁRDONYI Géza: *Egri csillagok*

Ajánlott: HEGEDÜS Géza: *Erdőntúli veszedelem*

DEFOE: *Robinson*

KATAJEV: *Távolban egy fehér vitorla*

VII. osztály

Kötelező: JÓKAI Mór: *A köszívű ember fia*

Ajánlott: MIKSZÁTH Kálmán: *A beszélni köntös*

HOLLÓS KORVIN Lajos: *A Vöröstorony kincse*

BEECHER—STOWE: *Tamás bátya kunyhója*

VIII. osztály

Kötelező: MÓRICZ Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*

Ajánlott: MIKSZÁTH Kálmán: *A gaval-lérok*

TATAY Sándor: *Puskák és galambok*,

GOGOL: *A revizor*